

Eesti Keskkonnaühenduste Koda

Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumile

Meie: 9.05.2023 nr 1-5/23/5789

Eesti Keskkonnaühenduste Koja tagasiside Riikliku energia- ja kliimakava 2030 ajakohastamise kavandile

Tunnustame edasiminekuid võrreldes eelmise riikliku energia- ja kliimakavaga (REKK), näiteks energeetika-alaste eesmärkide seadmises ja õiglase ülemineku põhjalikumas kajastamises. Siiski on Eesti lähenemine REKKile puudulik, sest REKK peaks olema riigi tulevikku visioneeriv ning teistele arengukavadele teed rajav dokument, mitte pelgalt kokkuvõtte riiklikes kavades seatud eesmärkidest. Euroopa Komisjon ütleb ajakohastamise juhendis, et ajakohastatud REKKid peavad peegeldama vahepeal suurenenud kliimaambitsioone. Komisjoni sõnul peaksid liikmesriigid "täielikult kinnitama Eesmärk 55 ja REpowerEU ettepanekutes sisaldavaid energia- ja kliimaeesmärke, kuigi seadusandlik protsess nende vastuvõtmiseks pole veel lõppenud".

Tuletame ka meelde, et kaasamise hea tava näeb ette huvirühmade kaasamise võimalikult varajases etapis ja kogu kava koostamise protsessi vältel. Ühekordse avaliku konsultatsiooni asemel peaks ministeerium arutama huvirühmadega ka juba enne REKKi ajakohastamise kavandi koostamist, et tutvuda kõigi osapoolte ootuste ja ettepanekutega. Lisaks näeb Euroopa Komisjon ([määrus \(EL\) 2018/1999, artikkel 11](#)) ette mitmetasandilisi kliima- ja energiadialooge (*Multilevel Climate and Energy Dialogue*), mida meie teada Eestis sisse seatud pole.

Kõige suuremaid puudusi eesmärkide saavutamisele pühendumises näeme LULUCF sektoris. Eestis ei ole kehtivat metsanduse arengukava ja 2011-2020 MAKile viitamine on muutunud kliimapoliitika eesmärkide kontekstis sobimatu. Selgete sihtidena tuleb sätestada raiemahtude vähendamine ja turbakaevandamise vähendamine, ilma milleta pole LULUCF sektori eesmärgid saavutatavad. Riik ei saa endale lubada niivõrd olulises arengukavas ebaselgusi ja ähmase jutuga olulistest murekohtadest kõrvale vaatamist.

Tuletame ka meelde, et kooskõla strateegiliste arengudokumentidega ei tähenda automaatset kooskõla Pariisi leppe eesmärgiga piirata globaalne soojenemine alla 1,5 °C. Eesmärk 55 paketis ette nähtud meetmed pole piisavad Pariisi leppe eesmärgi saavutamiseks, mistõttu peaksid liikmesriigid panustama kokkulepitust veelgi enam. IPCC viimase aruande järgi peab maailm 2035 aastaks 1,5°C soojenemise piirides püsimiseks KHG heidet kärpima 60%. Eesti 2035. aasta kasvuhoonegaaside (sh LULUCF) netoheitkoguste sihttase on 8 Mt CO₂ ekvivalenti, mis taotleb 2019. tasemega (14 Mt CO₂ ekv) võrreldes vaid 43% heite vähenemist.

Lisaks tuleb kliimaeesmärkide saavutamine viia REKKis kooskõlla elurikkuse eesmärkide saavutamisele. Kliimakriis ei eksisteeri eraldiseisvana, vaid sellega toimetulek on omavahelises ning väeramatus sõltuvuses elurikkuse kriisi lahendamisele.

Energeetika

Leiame, et lisaks energiatõhususele tuleb riiklike eesmärkide sektsioonis mainida ka energiatarbimise vähendamise vajadust. On õige, et efektiivsemad energiatootmisviisid, energiatõhus elamufond, paindlikult ning nutikalt energiatarbimist kontrollivad süsteemid, transpordiahelate lühenemine, ühistranspordi ja mittemotoriseeritud vahendite suurem kasutamine aitavad kaasa energiatarbimise vähenemisele, ent kasvav surve läbi elektrifitseerimise nõuab siiski ka üldise tarbimise vähendamise vajalikkust.

Kuna ENMAK 2035 töögruppidest on läbi käinud, et energiatõhususe suurendamisega jõutakse energiasäästus ainult teatud piirini ning töörühmad on võtnud luubi alla energiapiisavuse defineerimise, soovitame energiapiisavuse mõiste sissetoomist ka REKKi.

Põlevkivi

Juhime tähelepanu, et REKKi uuendus põhineb jätkuvalt põlevkivi kasutamise riiklikul arengukaval 2016–2030, mille lähtekoht ja eesmärgid on praeguste kliimaeesmärkide vaatest aegunud. Põlevkivisektori hääbumist on REKKi tööversioonis mainitud, kuid hetkel puudub selgus ajaraami osas. Seega leiame, et on äärmiselt oluline sätendada REKKis konkreetne põlevkivist väljumise ajaraam, mis annab selge signaali põlevkivitööstusele ja ühiskonnale tervikuna.

Ettepanek on REKKis põhineda territoriaalsel õiglase ülemineku kaval (kinnitatud 2022), mis on oluliselt uuem ja ajakohasem dokument. Õiglase ülemineku kava toob välja ka põlevkivist väljumise tähtajad, mis peaksid kindlasti olema kajastatud REKKis: põlevkivi kasutamisest loobumine elektritootmises hiljemalt aastaks 2035 ja põlevkivi kasutamisest loobumine energiatootmises tervikuna (sh vedelkütuste tootmine) aastaks 2040 ([Territoriaalne õiglase ülemineku kava](#): lk 29, liide c, joonis 1). Eelnevat arvesse võttes peaks REKKis olema kindlasti kirjas, et uusi põlevkivi kaevanduslubasid ei väljastata.

Loeme positiivseks, et lk 93 on eemaldatud viide eelrafineerimistehasele. Siiski leiame, et REKKi läbiv sõnum põlevkivi kasutamise efektiivsuse tõstmisest on sektorile eksitav ja vastuolus kliimaeesmärkidega. Riik peaks selgelt välja ütleva, et ei toeta uute õlitechaste loomist. Seda ei toeta ka riiklik suund ja kohustus väljuda põlevkivi kasutamisest energeetikas (sh vedelkütuste tootmisest), mis on võetud ELi õiglase ülemineku fondi toetuse kasutamisega. See, et uute õlitechaste eeldatav heide oleks madalam varasemast põlevkivi otsepõletamisest, ei õigusta uute tehaste rajamist endi seatud kliimaeesmärkide vaatest.

Täpsemalt: lk 131 lause “Üleminekuga õli tootmisele kahanevad CO2 heitmed põlevkivisektoris”. See lause jätab mulje, nagu läheksid tootjad üle õli tootmisele, st ehitatakse uusi õlitechaseid. See on eksitav ning sellised viited peaks eemaldama. REKKis tuleb planeerida konkreetselt olemasolevate põlevkivi baasil elektrijaamade ja õlitechaste sulgemist, nagu on ette nähtud ka territoriaalses õiglase ülemineku kavas.

Fossiilkütused

2020. aastal andis Euroopa Komisjon tagasiside Eesti REKKile, kus oli muuhulgas välja toodud, et REKKis puudus kava fossiilkütuste toetuste järkjärguliseks kaotamiseks. Uuendatud versioonis puudub see samuti.

On positiivne, et tuuakse välja, et CO2 püüdmine ja ladustamine pole Eesti tingimustesse sobiv ega kulutõhus.

Konkreetsed ettepanekud:

Lk 8: “Energiajulgeoleku tagamine hoides imporditud energiast sõltuvuse määra võimalikult madalal vene päritolu maagaasi kasutuse lõpetamise, kohalike taastuvate energiaallikate kasutuse (tuuleenergia maal ja merel, päike) suurendamise ja piisava juhitava võimsuse olemasolu tagamisega elektrienergiast.” Muuta “vene päritolu maagaasi kasutuse lõpetamine” “fossiilse gaasi kasutuse vähendamiseks”, arvestades, et vene päritolu fossiilset gaasi Eesti juba praegu ei impordi ning fossiilse gaasi kasutamise vähendamine üleüldiselt aitab vähendada sõltuvust imporditud energiast.

Lk 42: “Maagaasi tarbimine hoonete kütmisel, tööstuses ja transpordis väheneb, kuid selle roll elektritootmisel tiputundide katmiseks ja reserviks jääb alles (*täiendavate gaasijaamade puhul võib tarbimine suurened*.)” Täpsustada, et täiendavate gaasijaamade all mõeldakse olemasolevaid hädaolukordadeks mõeldud gaasielektri jaamu, mitte uusi võimsusi.

Lk 64: “Vesiniku taristu loomiseks on olemasolevasse maagaasitaristusse vesiniku segamise võimaluste ja/või eraldi vesiniku ülekande torustiku rajamise võimaluste analüüs koostamisel Elering AS kui tõenäoliselt tulevikus vesiniku süsteemihalduri poolt.” Täheleda, et [vesiniku segamine olemasolevasse maagaasitaristusse on ebaefektiivne vesiniku kasutamine](#), arvestades limiteeritud potentsiaalset rohevesiniku kättesaadavust ning limiteeritud mõju süsinikuheite vähendamisel, eriti arvestades rohevesiniku kõrgemat efektiivsust heite vähendamisel alternatiivsetes otsetes kasutustes (*direct use*). Lisaks täpsustada, et Eestis hakatakse tootma ja kasutama vaid rohevesinikku.

Palume ajakohastada “Globaalsed suundumused” alapeatükki, sest seal olev info, sh fossiilkütuste kasutuse osakaalu puudutavad tulevikutsenaariumid, on aegunud.

Tuumaenergia

Juhime tähelepanu, et sõnastus “uue põlvkonna moodultuumareaktoreid” (lk 145) vajab täpsustamist, kas mõeldakse III+ ja/või IV põlvkonna reaktoreid. Viidata tuleks ka riiklikule memorandumile “Tuumaenergia kasutusele võtmise võimalused Eestis”, mille kohaselt reaktorituumade sulamise riski maandamisvõimaluseks oleks lubada rajada vaid IV põlvkonna tehnoloogia.¹ Lisaks soovime lisada ka tuumaenergia töörühma vaheraportis sisalduv Rahvusvahelise Aatomienergia Agentuuri soovitus välistada esimene omataoline reaktor: “Eesti ei tohiks lasta reaktorite arendajal riiki ehitada esimest omataolist jaama, sest nende käitamine võib osutuda keerukaks ka kogunud tuumariigile ning protsessis on palju määramatust. Sobiva reaktoritüübi valikul on soovituselks vaadata kuskil juba kommertskasutusse võetud reaktoreid, mille ehitusprotsessi, maksumuse, kütuse ja varuosade tarneahela kohta on piisavalt infot ning lahendusi.”² Vajaminevate uuringute nimistust puudub riigipoolne majandusliku kulu hinnang võimaliku tuumajaama rajamise korral (lk 146). Lisada tuleks ka viide MKMi uuringule “Üleminek kliimaneutraalsele

¹ <https://adr.envir.ee/et/document.html?id=63435dec-6c55-4ea9-9db9-1c79ee7d4bd4> (lk 10)

² <https://envir.ee/media/7843/download> (lk 48)

elektritootmisele”, mille kohaselt on tuumaenergeetikat sisaldavad stsenaariumid Eesti jaoks kõige riskantsemad.³

Taastuenergia

LK 146: “Leidmaks Eesti jaoks parimat lahendust elektri varustuskindluse tagamiseks, koostati 2020-2022 analüüs tuvastamaks Eesti jaoks kliimaneutraalse elektritootmise teekaardid, erinevate teekaartide sotsiaalmajanduslikud mõjud ning tegevuskavad” Ettepanek lisada siia juurde ka uuringu tulemuste kohta lause: Uuringu tulemuste kohaselt osutus Eestile üheks sobivamaks valikuks taastuenergia+salvestus teekond, ning ebasobivamaks süsinikupüüdmist ning tuumaenergiat sisaldavad stsenaariumid.

Palume järgnev lõik (lk 183) ümber kirjutada, kuna see põhineb aegunud WWF raportil: “Balti riikide riiklike energia- ja kliimakavade eesmärkide täitmisega ei kaasne eeldatavalt olulisi negatiivseid mõjusid teistele Balti riikidele. Vastupidi, nt meretuuleparkide arendamine on positiivse mõjuga piirkonna energiavarustusele. Olemasolevate tuuleparkide seireprogrammide kohaselt, nt Põhjamerel on võimalik asjakohaste planeeringute ja leevendusmeetmetega rajada meretuuleparke oluliselt keskkonda kahjustamata. Planeerimisel tuleb arvestada, et lisaks sellele, et meretuulepargid oleksid tehnoloogiliselt sobivate lahendustega võiksid need pakkuda ühtlasi erinevaid merepõhja elupaiku.”

Ning asendada ajakohastatud eeldustega: “Balti riikide riiklike energia- ja kliimakavade eesmärkide hoolimatu täitmisega võib Läänemere ülearendamise korral kaasneda olulisi negatiivseid mõjusid Läänemere ja seda ümbritsevate riikide ökosüsteemidele ning nende toimimisele. Meretuuleparkide massilisel arendamisel Läänemere võivad saada olulisi kahjusid merepõhi, veekeskonna flora ja fauna ning tuuleparkide kumulatiivsed mõjusid hindamata võib eeldada märkimisväärseid häiringuid nahkhiirte ning lindude rändeteedel ja toitumisaladel, seetõttu on vajalik Balti ja Skandinaavia riikide ülene ja koostööline energiavarustuse planeerimine merealadele, mis järgiks kõrgeimaid keskkonnastandardeid ning lähtuks elurikkuse säilitamisest.”⁴

Taastuenergiakogukonnad

Kiidame REKKi kavandis tähelepanu pööramist taastuenergiakogukondade tekke arendamisele lk 105. Rõhutame, et konkreetsete edusammude hindamiseks peaks REKK sätestama taastuenergiakogukondade mõõdiku aastaks 2030, nagu on talitatud teiste valdkondade puhul. Erinevate linnade kliimakavadest ja REPowerEU nõuetest lähtuvalt võiks realistlik indikaator olla vähemalt 10 toimivat energiaühikut aastaks 2030.

Metsandus

REKK ei kujuta poliitikate selgusetust LULUCF ja metsandusega seonduvalt ausalt, vaid soovib jätta muljet justkui Eesti riigil oleks olemas eesmärgid ning nende poole liikuda

³

<https://energiatalgud.ee/sites/default/files/2022-11/D8%20Final%20report%20-%20FINAL%2022.11.2022%20Clean.pdf> (lk 16)

⁴ Worldwide Wildlife Fund Baltic (WWF Baltic) ja Coalition Clean Baltic (CCB) soovitusel Läänemere meretuuleparkide planeerimiseks ja ehitamiseks (Aprill 2023): https://irp.cdn-website.com/53007095/files/uploaded/ORE%20go-to-areas_21APRIL2023.pdf

aitavad meetmed. Eriti asjakohatu on viidata metsanduse arengukavale 2011-2020, mille kehtivus on lõppenud ning mille meetmeid pole analüüsitud Euroopa Liidu uute kliimaeesmärkide valguses. Samuti on asjakohatu viidata metsanduse arengukava 2021-2030 eelnõule, mis ei ole leidnud poliitilist toetust ning metsanduse arenguid hetkel ei suuna. Meie nägemuses on REKK dokument, mis aitab ka siseriiklike kitsaskohti tuvastada ning praegusel kujul mõjub see pigem puuduste peitmise ning teemade ähmastamisena.

Konkreetsed tähelepanekud:

lk 27: "Puidu kasutus energeetikas on Eestis kehtiva metsanduse arengukava jätkusuutlikku raiemahtu arvestaval tasemel. Puidu ja puitkütuste kasutus on järjest kasvanud ning kasvab lähiaastatel veelgi. 2020. aastal raiuti metsamaalt ja väljapoolt metsamaad kokku 11,2 mln tm puitu, millest kasutati siseriiklikult energeetikas 5,9 mln m³ ja eksporditi puitgraanulitena 2,4 mln m³ puitu ehk kokku vähem kui pool raiutud puidust."

Palume täpsustada, mida peetakse silmas "jätkusuutlikku raiemahtu arvestaval tasemel" all ning muuta sõnastust, et kajastada, et Eestil ei ole hetkel kehtivat metsanduse arengukava. Viimases lauses on vaja parandada matemaatiline ebakõla: toodud energeetikas kasutatavad mahud on enam kui pool raiutud puidust.

lk 77 peatükk "Poliitikad ja meetmed", millega saavutatakse LULUCF määrase kohane eesmärk. Peatükk kirjeldab erinevate poliitikate ajalugu ja olemust, ent ei seosta seda otseselt LULUCF eesmärgi ega mõjuga LULUCF heitmetele – teeme ettepaneku vastav analüüs ja seosed lisada. Erand on selles osas Eesti ÜPP strateegiakavas 2023–2027, mille puhul on ette nähtud meetmed, ent millede puhul on mõju LULUCF heitmele jäänud hädaseks. Näiteks on MM2 ja MM6 meie hinnangul vastassuunalise mõjuga.

lk 92: "Eestis on puiduvarumise vastavus säästlikkuse kriteeriumidega õigusaktide (metsaseadus, looduskaitse seadus, EL puidumäärus) täitmisega tagatud." Me ei nõustu sellise järeldusega, ega viidatud dokumendis "*Technical assistance for the preparation of guidance for the implementation of the new bioenergy sustainability criteria set out in the revised Renewable Energy Directive*" antud pealiskaudsete hinnangutega.

lk 137: "LULUCFi sektori kasvuhoonegaaside sidumist ja heidet mõjutavad peamiselt metsade vanuseline struktuur, majandamisviisid metsanduses ja põllumajanduses, turvasmuldade ja aiandusturba kasutamine ning süsiniku talletamine puittoodetes." Kõige enam mõjutab LULUCFi sektori kasvuhoonegaaside sidumist ja heidet raie. Palume see selgesti välja tuua.

lk 143: "Metsamaa tagavara muutused sõltuvad peamiselt metsade vanuselisest jaotusest ja majandamispraktikatest, tagavara muutused prognoositi kümne aasta keskmistena. Küpsete metsade suur osakaal, järjepidevalt suurenenud lagedate alade, selguseta alade ja noorendike summaarne osakaal ning stabiliseerunud metsamaa pindala on süsiniku sidumist biomassi viimastel aastatel vähendanud ning sarnane trend jätkub ka järgmistel aastakümnetel. Olemasolevate meetmetega stsenaariumi puhul (raiemah 11,5 mln m³ aastas) on 2050. aastal metsade tagavara praegusest ligikaudu 11% väiksem ja metsamaa netoemiteerija."

Väljavaade metsatagavara vähenemisest ning jätkuvast heitest aastani 2050 on ebasoovitav ning sega aitaks ära hoida raiete vähendamine. "Küpsete metsade suur osakaal" ei panusta heitmetesse ja tuleb eemaldada emisiooni põhjustavate faktorite võrdsest loetelust.

Märgalad

Lk 137 on välja toodud, et LULUCF sektori "suurima netoheitega on metsamaa ja märgalad". Sellest hoolimata eeldatakse, et turba kaevandamisega jätkatakse senistes mahtudes, kuigi heite vähendamiseks tuleb selgelt turba kaevandamist vähendada. On arusaamatu, miks prognoositakse tänaste märgalade heitkoguste jätkumist muutumatul kujul mitmekümneks aastaks.

Turvasmuldade kasutusest tingitud heide on KHG aruande kohaselt ligi 0.7 mln t CO₂. Seda oleks võimalik vähendada oluliselt kõigi turvasmuldadel põllumaade üleviimisel rohumaadeks, kuid ka selle kohta pole suuniseid antud. Lisaks EKO on korduvalt juhtinud tähelepanu vajadusele selgelt sätestada märgalaviljeluse toetusõiguslikkus.

Teeme taaskord ettepaneku välistada turvasmuldadel kuivendussüsteemide rekonstrueerimine, v.a. ulatuses, mis on vajalik ülesvoolu paikneva mineraalmaa maaparandussüsteemide toimimise tagamiseks ega kuivenda turvasmulda ennast. EKO on saatnud oma ettepanekud võimalikeks heidet vähendavateks tegevusteks ÜPP strateegiakavaga seoses.

Lisaks väärrib üle kordamist, et turvas ei ole taastuv ressurss nagu seda on mainitud lk 98: "Taastuvate energiaallikate nagu biomassi ja turba kasutus on põlevkivienergeetikast haavatavamad varumise hooajalisuse ja vaheladustamise vajaduse tõttu".

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Maia-Liisa Anton

Eesti Keskkonnaühenduste Koja (EKO) koordinaator